

LINGVISTINĖS PASTABOS

TABAKĄ GERTI

V. URBUTIS

Beveik prieš ketvirtą dešimtmečių H. D. Jensenas atkreipė kalbininkų dėmesį į Donelaičio pasakymą *gerti tabako*, pavartotą „Pričkaus pasakos apie lietuvišką svotbą“ 60 eilutėje (*Bėt kiti, tyloms susisėdę, gērė tabako*¹). Priskyręs šiaurii pasakymui reikšmę „rūkyti (tabaką)“, H. D. Jensenas kėlė klausimą, iš kur jis galėtų būti Donelaičio raštuose atsiradęs, tačiau atsakymo nedavė, tik tai užsiminė, kad iš kitų lietuvių kalbos šaltinių šis pasakymas esąs nežinomas ir kad sąvoka „rūkyti“ panašiai esanti reiškia („tabaką gerti“ arba „dūmus gerti“) daugelyje negiminiškų bei geografiškai tolimų kalbų (turkų, arabų, kinų ir kitose)². Netrukus po to savo samprotavimus iškeltoju klausimu paskelbė F. Brenderis, kuris pradžioje, remdamasis vok. *Tabak trinken* „rūkyti“, cituojamu iš Hebelio tarminės poezijos, buvo linkęs Donelaičio pasakymą aiškinti vokiečių literatūros įtaka, tačiau straipsnio pabaigoje pridėtamė prieraiše to savo spėjimo atsisakė, nes Vaižganto raštuose aptiktasis *tabokos atsigerti* „tabako pauostyti“ verčiau abejoti, ar Donelaičio *gērė tabako* iš tikrųjų suprastintas reikšmė „rūkė“³. Taip minėtasis pasakymas ir liko galutinai neišaiškintas. E. Frenkelio žodyne (s. v. *tabokā*) dabar pasitenkinama konstatavimu, kad nesą galima nuspręsti, kas lietuvių kalbos pasakymu *taboko(s) gerti* turima galvoje – „rūkyti“ ar „uostyti“⁴.

Pasakymas *tabāką (-o) gerti* bei *tabōką (-os) gerti* lietuvių kalboje nėra jau tokia didelė retenybė. Visų pirma, labai svarbu tai, kad toks *gerti* vartojimas žinomas ne tik iš cituotos Donelaičio vietos, bet ir iš kai kurių kitų buv. Rytprūsių lietuviškų raštų. Prūsijos karaliaus 1747 m. „Gromatoje“ dėl prekybos sakoma: *...wiffas Beginejimas ir Walkiojimas Krikščionū ir Žydū... su Kromu-Taworais butent... Ruk ir gėrama brangu Tabaku, Knafteris waddinnams, ir kittū Taworū... uždraufas tur buti*⁵ (kituose valdžios raštuose vietoj *geriamas tabakas* paprastai vartojama vertinys *uosttabakis* ar germanizmas *šnypkis*, pvz.: *Kas tolaus Kanaster=Ūst= ir Rūk=Tabaki dar gerrėsnī prieina, tai Mes tojo Prėkiū ne statom*⁶ = vok *Was ūbrigens den Canaster, Schnupf= und Rauch=Taback von besserer Art betrifft,*

¹ A. Schleicher, Christian Donaleitis Litauische Dichtungen, St. Petersburg, 1865, S. 151.

² H. D. Jensen, Lit. *gerti tabako* „(Tabak) rauchen“. – „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen“, LII, Göttingen, 1924, S. 302

³ F. Brender, Zu lit. *gerti tabako* „(Tabak) rauchen“. – „Tauta ir žodis“, III, Kaunas, 1925, p. 492 t.

⁴ E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, Göttingen, 1955 ff., S. 1048.

⁵ Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams, Vilnius, 1960, p. 185.

⁶ Ten pat, p. 234.

fo setzen Wir für die selben keinen festen Preis—iš dokumento *PALIEPIMAS del wiffiſſko Parrandawojimo wiffjo Rûk- ir Ūſt-Tabakio... Dûtas Berline, D. 17toje Lepinnio, Mete 1765. Karalâucjuje*⁷ = vok. *EDICT wegen der General-Verpachtung des Rauch- und Schnupf- Tobacks... De Dato Berlin, den 17ten Julii 1765. Königsberg*⁸; *Jiffai ne tur iffidryſti*⁹, *brangus ir piggus Tabakus ar Sznypkius ſu-maiſyt*¹⁰ = vok. *Muß ſich derſelbe nicht beygehen laſſen, einige Vermifchung der verſchiedenen Sorten Rauch- und Schnupftabacke zu machen* — iš 1797 m. „Gromatos“ dėl tabako monopolio¹⁰). Ruigio žodyno vokiečių-lietuvių kalbų dalyje s. v. *Toback* duota: *Toback ſchnauben, ūſtau, Geriū*¹¹. Tai kartojama ir Milkauſ žodyne: *Toback ſchnauben, Ūſtau, Geriū*¹². Visi trys minėti ſaltiniai rodo gerti buvus vartojamą, kalbant apie tabako uostymą, ne rūkymą. Tiesa, toje pačioje Ruigio žodyno vietoje yra duota ir *Toback ſchmauchen, Geriū, Rukinū, Dûmiju ſabâkq*, tačiau *Geriū* čia yra visai atsitiktinis, atsiradęs, matyt, dėl nepakankamo įsigilinimo į jo vartojimą ar tiesiog per klaidą — Milkus vėliau jį praleidžia ir duoda tik tai *Toback ſchmauchen, Rukau Tabâkq, Dûmiju Tabâkq*, o ir pats Ruigys kitoje žodyno vietoje, versdamas tą patį posakį, jo nebepateikia ir rašo *Schmauchen, Toback, Rûkinu, inau, iſu, iti*¹³. Visa tai leidžia teigti, kad Donelaičio pasakymas *géré tabako* yra ne individualus poeto naujadaras, o paprastas XVIII a. buv. Rytprūsių lietuvių kalbos faktas, ir kad jį reikia suprasti ne kitaip, kaip tik reikšme „uostė tabako“. Už tokį ſio pasakymo supratimą dar kalba tas dalykas, kad rūkymui reikšti Donelaitis vartoja veiksmažodį *rûkyti*, plg. „Rudens gėrybių“ 241—243 eil. (pagal Šleicherio leidimą): *To dėl vėžlibi svotėlei taip nusigândo, kâd jė neigi tabâko jau rukyt negalėjo, bet dėl iszgâtės isz rânku iszmetė pypkius*.

Nors tabako uostymo paprotys jau yra, galima sakyti, visai išnykęs, tačiau tą veiksmą žymintieji veiksmažodžiai tebėra žinomi ir dabartinėse tarmėse. Be *uostyti* plačiai dar yra vartojami *ſniaūkšti* (Alytūs, Ālovė, Aukštóji Panemūnė, Dovilai, Joniškėlis, Kaſsakiškis, Kelmė, Kûktiškės, Obėliai, Pasvalys, Salâmiestis, Skâpiškis, Sudeikiai, Surviliškis, ſimkâičiai, Truskavâ, Vabalniſkas, Vaſkaĩ, Zarasaĩ) ir *ſniaũkti* (plg. la. *ſnaukt tabaku*) — pastarąjį pažįsta visa ſiaurinė žemaičių pusė ir kai kurie kâimynystėje gyvenantieji aukſtaičiai (Joniškis, Linkuvâ, Žagârė). Lietuvių kalbos ploto pietuose pažįstamas slavizmas *žaživóti* (Liudvinâvas, Marcinkónys; užrašyta ir neasimiliuotinė forma *zaživót*¹⁴), kilęs iš lenkų *zażywać* ar baltarusių tarm. *зачываць*; įprasčiausia jo forma yra *žižavóti* (Lazdljai, Léipalingis, Liſkiavâ, Seinai) bei *žiživóti* (Geistaraĩ, Vilkijà); iš kitokių variantų dar yra žinomi *žaživóti*

⁷ Ten pat, p. 230.

⁸ Vokiškas dokumento tekstas yra Lietuvos TSR MA Centrinės bibliotekos retų spaudinių skyriuje (sign. E-107).

⁹ Prūsijos valdžios gromatos..., p. 443.

¹⁰ Vokiškas dokumento tekstas yra Lietuvos TSR MA Centrinės bibliotekos retų spaudinių skyriuje (sign. E-98).

¹¹ *Littauifch-Deutſches und Deutſch-Littauifches Lexicon... von Philipp Ruhig... [II. Theil], Königsberg... 1747, S. 352.*

¹² *Littauifch-deutſches und Deutſch-littauifches Wörter-Buch... von Chriſtian Gottlieb Mielcke... [II. Theil], Königsberg, 1800, S. 471.*

¹³ *Littauifch-Deutſches und Deutſch-Littauifches Lexicon von Philipp Ruhig... [II. Teil], Königsberg... 1747, S. 313.*

¹⁴ A. Leskien und K. Brugmann, *Litauische Volkslieder und Märchen, Strassburg, 1882, S. 274 (291, 347).*

(Krókialaukis) ir *žažuoti* (? Griškabūdis). Įdomu, kad ir pats tabakas vietomis tebevardinamas dvejai – uostomasis (sutrintas, sumaltas) paprastai žodžiu *tabokà* (pvz., Liudvināvas, Lazūnai), o rūkomasis žodžiu *tabākas* (Liudvināvas) ar *tutūnas* (Lazūnai; pastarąjį, kilusį iš lenkų senesnės bei tarminės formos *tutuń*, dar pažįsta Nočià, Pelesà; plačiau yra paplitusi rytinėse bei pietrytinėse tarmėse forma *titūnas* – iš br. *тытунь* ar l. neliter. *tytuń*).

Tabako uostymo reikšmė kai kuriose šnektose iki pat šiol galima aptikti vartojant ir veiksmažodį *gėrti* (einantį paprastai kartu su tabako pavadinimu), pvz.: *Seniau žmonės taboką gėrdavo per nosį* (Utenà; čia ir *geriamà tabokà*); *taboką gėria* (Dusetos; taip sakoma ir Joniškėlyje¹⁶); *Patvorėly ardamas, tabokėlį gėrdamas* (iš dainos, Pūšalotas). Papildomų faktų tokiam *gėrti* vartojimui bei jo geografijai pažinti dar galima rasti tautosakos rinkiniuose, pvz.: *Ignásius sàka: kàipgi tújei gėrsi tabàkų, táva nàsis be skil'u*¹⁶ (Užpàliai); *Čiaudi, kaip tabokos prisigėręs*¹⁷ (Šeduvà); *Tada suprato, su kokių ponaičių anas kartu gėrė taboką ir sumainė tabokinėmis*¹⁸ (Aleksandravėlė; tame pačiame pasakojime sinonimiškai dar vartojami *užušniaukšti* ir (*i*)*traukti*); *Paėjęs kiek išsiėmė tabokinę ir geria į nosis*¹⁹ (Panevėžys). Visos čia paminėtos vietos yra iš aukštaičių rytiečių tarmės šiaurinio ploto.

Iš tarmių šitoks *gerti* vartojimas kartais patekdavo ir į rašto kalbą. Vadinamosios Didžiosios Lietuvos spaudoje bene pirmasis taip šį veiksmažodį (tiksliau – jo priešdėlinius vedinius) vartojo prieš šimtą metų rašęs Juozapas Silvestras Dovydaitis, kilimo aukštaitis vakarietis šiaurietis (nuo Šiaulėnų), pvz.: *Senelis atsigėres tabokos tare...²⁰; Delto Senelis tabokos užgieres tare: užtrauk matusz tabokos, tojaus ant szirdies giežiaus pasidaris. Bobela užgere tabokos ir iszszicaudejus atsilėpe: ta-ta-ta kur taj kas lengwiaus ant szirdies...²¹ Iš XX a. rašytojų pasakymą *taboką gerti* pažįsta rytietis Vaižgantas; nekartojant F. Brenderio nurodytos vietos, čia dar galima pateikti nedidelę ištrauką iš „Rimų ir Nerimų“: *Rimas buvo storokas, vidutinio stogo ir gėrė taboką. Tad nors skutos grynai, vis dėlto apibarstyta lūpa buvo panaši į kutkailį. Nerimas buvo liesas, labai ilgas ir taboką rūkė*²². Kam iš tarmės šis pasakymas yra įprastas, tas gali jį kartais pavartoti ir šiaip ką rašydamas (ne tik grožinėje literatūroje); tai matyti, pavyzdžiui, iš M. Riomerio 1908 m. laiško, kur poeto Strazdo išlikęs portretas, be kita ko, taip aprašomas: *...dešinėje rankoje, kurios matomi tik pirštai, turi raudoną, geltonais kraštais skarelę, kokią paprastai vartoja žmonės, kurie geria taboką*²³.*

Pagaliau *gerti* vartojimą reikšmė „uostyti, šniaukšti“ parodo dalis XIX a. pabaigos ir ypač XX a. lietuvių kalbos žodynų – A. Juškos *Tabókius, niuchacz. Tabokius geria taboką, šniaukia, o pipkius ruka*²⁴; J. Šlapelio: *atsigėrti, atsigieriu,*

¹⁶ Lietuvių kalbos žodynas, III, Vilnius, 1956, p. 263 (s. v. *gėrti* 1).

¹⁷ A. Doritsch, Beiträge zur litauischen Dialektologie, Tilsit, 1911 (= Mitteilungen der Litauischen literarischen Gesellschaft, VI, Heidelberg, 1912), S. 73 (Nr. 53).

¹⁸ V. Krėvė Mickevičius, Patarlės ir priežodžiai, I, Kaunas, 1934, p. 332 (Nr. 4612).

¹⁹ J. Balys, Lietuvių liaudies sakmės, I, Kaunas, 1940, p. 262 (Nr. 565).

²⁰ Ten pat, p. 263 (Nr. 567).

²¹ Szauleniszkis senelis. Antra dalis. Vilnuje, 1861, p. 10.

²² Szauleniszkis senelis. Dalis treczia. Vilniuje, 1864, p. 34.

²³ Vaižgantas, Rinktiniai raštai, II, Vilnius, 1957, p. 11 t.

²⁴ Lietuvių tauta. Knjga I, Vilniuje, 1910, p. 532.

²⁵ A. Juškos lietuvių-lenkų kalbų žodyno rankraštis, s. v. *Tabókius* (Lietuvos TSR Mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos rankraštnas, sign. 2167).

atsigėriau – *напѣтъся; понюхатъ (табакъ)*²⁵; *gėrti, geriu, gėriau* – *нѣтъ; ѿдыхатъ, нюхатъ; tabokà gėrti = Ŗniaukšti*²⁶; *atsigėrti, atsigeriu, atsigėriau* – *napic się; zażyć (tabaki)*²⁷; *gėrti, geriu, gėriau* – *pic; zażywać tabaki*²⁸; A. Lalis: *Zażyć, -żywać... – tabaki, taboką uostyti, gerti*²⁹; J. Barono: *нюхатъ... Ŗniaukšti (-Ŗcia, -Ŗtė), gėrti (-ria, -ėrė) (taboką)*³⁰; B. Sereiskio: *gerti, geria, gėrė... нюхатъ (табак)*³¹; *gerti (-eria, -ėrė)...* 4. *нюхатъ (табак)*³²; J. Talmanto (ir kt.): *gėrti, geriu, gėriau...* 3. (*Tabak*) *schnupfen*³³; Ch. Lemcheno: *табак... нюхатъ т. uostyti (Ŗniaukšti, gerti) taboką*³⁴; *нюха||мельный ...тъ...н. табак tabaką Ŗniaukti, uostyti, gerti*³⁵; *табак ...нюхатъ т. uostyti (Ŗniaukti, gerti) tabaką*³⁶.

Susipažinus su pasakymo *tabaką gerti* bei jo variantų vartojimu ir paplitimu tiek tarmėse, tiek ir raštuose, lieka paliesti jo kilmę, kitaip sakant, pasvarstyti klausimą, kuo Ŗis pasakymas laikytinas – savarankišku lietuvių kalbos padaru ar vertiniu, kitos kurios nors kalbos panašaus pasakymo kalke. Kadangi pasakymas *tabaką gerti* nėra idiominio pobūdžio, eina tiktai paprastu žodžių junginiu, iškel-tasis klausimas iš tiesų yra lygus klausimui dėl *gerti* reikšmės „uostyti, Ŗniaukšti“ atsiradimo.

Paakinti H. D. Jenseno pastabos dėl Donelaičio *gėrė tabako*, kalbininkai ne-trukus platokai nušvietė panašių pasakymų vartojimą daugelyje kalbų³⁷. Tačiau visa tai lietuvių kalbos pasakymo aiŖkinimui nedaug ką duoda, nes, iš pat pradžių jam klaidingai priskyrus tabako rūkymo reikšmę, toliau ir buvo domimasi vien tiktai rūkymo reikšmės pasakymais. E. Richter, pavyzdžiui, savo straipsnyje pa-rodė, kad *Tabak trinken* (anksčiau *toback drincken* ar pan.) pradžioje buvo įpras-tinis vokiečių kalbos pasakymas rūkymui žymėti, tačiau XVIII a. literatūrinėje kalboje jis retai bevartojamas ir ilgainiui visai išnyksta, išlikdamas tik kai kur tar-mėse (pvz., Tirolyje, Zalcburge)³⁸. Kad tas pasakymas būtų dar turėjęs Ŗalimais reikšmę „tabaką uostyti“, straipsnyje neužsiminta. Tokios reikšmės neduoda, ro-dos, nė stambieji vokiečių kalbos žodynai. Tad sunku rimtai kalbėti apie kokią nors Ŗio vokiečių pasakymo įtaką lietuviŖkojo *tabaką gerti* atsiradimui. Kas kita

²⁵ J. Ŗlapelis, Lietuvių ir rusų kalbų žodynas, Vilniuje, 1921, p. 50.

²⁶ Ten pat, p. 134.

²⁷ J. Ŗlapelis, LenkiŖskas lietuvių kalbos žodynelis, Vilnius, 1929, p. 19 ir Kirčiuotas len-kiŖskas lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1938, p. 21.

²⁸ J. Ŗlapelis, Kirčiuotas lenkiŖskas lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1938, p. 70.

²⁹ A. Lalis, Lenkų ir lietuvių kalbos žodynas, Vilniuje, 1922, p. 317.

³⁰ J. Baronas, Rusų lietuvių žodynas. Antras naujai paraŖytas kirčiuotas leidimas, Kau-nas [1933], p. 298.

³¹ B. Sereiskis, LietuviŖškai-rusiŖskas žodynas, Kaunas, 1933, p. 179.

³² B. Sereiskis, Trumpas lietuviŖškai rusiŖskas žodynas, Kaunas, 1948, p. 56.

³³ K. Fulst, A. Scholz, J. Talmantas, LietuviŖškai vokiŖskas žodynas, I, Kaunas, 1943, p. 158.

³⁴ Ch. Lemchenas, Rusų-lietuvių kalbų žodynas, Kaunas, 1949, p. 507.

³⁵ Ch. Lemchenas, Rusų-lietuvių kalbų žodynas. Antras leidimas, pataisytas ir papil-dytas. Vilnius, 1955, p. 389.

³⁶ Ten pat, p. 755.

³⁷ Wobbe de Vries; H. Lommel; L. Spitzer; J. Schwerts, „Tabak trinken“. – „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung“, LIV, Göttingen, 1927, S. 158–160. E. Richter, Tabak trinken. – Ten pat, LV, 1928, S. 138–149.

³⁸ Ten pat, LV, S. 144–146.

yra latvių kalbos *tabāku dzert* „tabaką rūkyti“, kuris žinomas tiktai iš G. Stenderio žodyną (XVIII a. antroji pusė), todėl J. Zėversas, atrodo, elgiasi visai teisingai, laikydamas jį vertiniu iš vokiečių kalbos³⁹.

Jeigu pasakymą *tabaką gerti* būtina reikėtų aiškinti kitų kalbų įtaka, tai jo prototipą būtų galima nurodyti tiktai kaimynėse slavų kalbose. H. D. Jensenas, tiesa, savo pastaboje dėl Donelaičio pasakymo rašė, kad panašių išsireiškimų slavų kalbose jam nesą žinoma, tačiau iš tikrųjų jų ten pasitaiko. Lindės, o vėliau vadinamasis Varšuvos žodynas, pavyzdžiui, cituoja (s. v. *Pić*) tokį sakinį iš senesniosios (XVII a. pirmosios pusės) lenkų literatūros: *Tabaki zakazano nose m pić*⁴⁰ (Varšuvos žodyne s. v. *Tabaka*, be to, nurodoma pasakymą *Pić tabakę* seniau turėjus ne tik reikšmę „tabaką uostyti“, bet ir „pypkę rūkyti, dūmą traukti“)⁴¹. Dar geriau yra pažįstamas (iš ankstesnių laikų ir iš tarmių) rusų *нуть табак* bei jo variantai, pvz.: Испила баба табаки [,] да несет [,] что от сабаки⁴² (iš XVII a. rabaišgos rankraščinio tautosakos rinkinio); ПИТЬ... *Нуть табакъ*. простонар. и стар. Нюхать табакъ⁴³; ПИТЬ, *гл. д.* Нюхать или курить табакъ⁴⁴; Чокъ чокъ чокъ табачокъ, садится добрый молодецъ на точокъ, испиваетъ Божию траву, Христовъ корешокъ⁴⁵; ПИТЬ... *Нуть табакъ*, нюхать... *Нуть носомъ*, *сиб.* нюхать табакъ; *нуть ртомъ табакъ*, *сиб.* курить; жевать жвачку⁴⁶; ТАБАК... *Нюхать* или *нуть табакъ*⁴⁷.

Lenkų *pić tabakę* bei rusų *нуть табак*, nors jų įprasčiausia reikšmė kaip tik sutampa su lietuvių *tabaką gerti* reikšme, nė kiek nekluduoja pastarąjį laikyti savarankiškai atsiradusiu pasakymu, ne vertiniu iš slavų kalbų. Jeigu „rūkyti“ atsiradimas iš „gerti“, kaip yra pastebėjusi E. Richter⁴⁸, priklauso prie tokių kalbos procesų, kurie visur gali vykti savaime, tai lygiai tą patį galima pasakyti ir dėl „uostyti, šniaukšti“ atsiradimo iš „gerti“. Liet. *gerti* vartojimas su uostomojo tabako reikšmės papildiniu yra ypač natūralus bei lengvai suprantamas, nes čia šalimais yra visai įprasti tokie pasakymai, kaip *dulkes gerti* ir panašūs, pvz.: *Prie kūlimo dirbt’ – tai tik dulkes gert’* (Panemūnis); *Prigėriau tvaigį, ir skausta galva* (Židikai); *Kai motina, ruošdamasi duoną kepti, atidengia duonkubilį ir įbeda rankos pirštus į tešlą, tuoj šaukia vaikus: „Vaikai, eikit duonos atsigerti“*. *Vaikam pribėgus, motina iš-*

³⁹ Ten pat, LIV, S. 48(1), 160.

⁴⁰ S. B. Linde, Słownik języka polskiego. Wydanie drugie. IV, Lwów, 1858, str. 88. [J. Karłowicz,] A. Kryński, W. Niedźwiedzki, Słownik języka polskiego, IV, Warszawa, 1908, str. 139.

⁴¹ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, Słownik języka polskiego, VII, Warszawa, 1919, str. 2.

⁴² П. Симони, Старинные сборники русских пословиц, поговорок, загадок и проч., вып. I, Санктпетербургъ, 1899, стр. 109 (№ 1165).

⁴³ Словарь Академіи Россійской, по азбучному порядку расположенный, ч. IV, Санктпетербургъ, 1822, стлб. 1090 сл.

⁴⁴ Оныть областного великорусскаго словаря, изданный Вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи наукъ, Санктпетербургъ, 1852, стр. 158.

⁴⁵ В. Даль, Пословицы русскаго народа, Москва, 1862, стр. 909.

⁴⁶ В. Даль, Толковый словарь живого великорусскаго языка, III, Москва, 1955, стр. 115.

⁴⁷ Ten pat, IV, M., 1955, p. 384.

⁴⁸ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, LV, Göttingen, 1928, S. 144.

traukia pirštus. Iš tešlos duobučių eina toks smarkus rūgštis kvapas, kad vaikai, šito kvapo pagavę, ir čiaudo, ir kosti⁴⁹. Visur čia — tiek ką tik minėtuose pasakymuose, tiek ir pasakyme *tabaką gerti* — veiksmazodis *gerti* (ir jo priešdėlių vediniai) iš tiesų vartojamas viena ir ta pačia reikšme — „traukti į save, kvėpti, uostyti, šniaukšti“. Atskira *gerti* reikšmė „uostyti, šniaukšti (tabaką)“ neišskiriama nė didžiajame „Lietuvių kalbos žodyne“, tik čia elgiamasi ne visai nuosekliai: pasakymai *tabokos prisigėręs* ir *užgėrė tabokos* teisingai dedami prie *prigėrti* 6 „pritraukti, prikvėpuoti, priuostyti“ ir *užgėrti* 8 „įtraukti, įkvėpti“, o pasakymuose *taboką gerti*, *geria tabako* ir *atsigėręs tabokos* įžiūrima tiksliai perkeltinė pagrindinė (*atsi*)*gerti* reikšmė ir jie dedami atitinkamai prie *gerti* 1 „ryti skystą daiktą, raminti troškulį“ bei *atgėrti* 3 (refl.) „numalšinti troškulį, gerti iki soties“⁵⁰.

Turint galvoje, kad atsirasti pasakymui *tabaką gerti* bei jo variantams lietuvių kalboje sąlygos yra labai palankios, čia ne tik nėra reikalo įžiūrėti kokią nors kitų kalbų įtaką, bet dargi tuo tarpu, kol nėra žinoma faktų, leidžiančių geografiškai ir chronologiškai susieti to pasakymo vartojimą buv. Rytprūsioose (XVIII a.) ir šiauriniame aukštaičių plote (XIX a. antroje pusėje bei XX a.), visai natūralu būtų manyti, kad jo formavimasis šiose dviejose vietose yra vykęs atskirai.

Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko v.
universitetas,
Lietuvių kalbos katedra

Įteikta
1962 m. lapkričio mėn.

⁴⁹ E. Dulaitienė (Glemžaitė), Kupiškėnų senovė, Vilnius, 1958, p. 131.

⁵⁰ Lietuvių kalbos žodynas, III, Vilnius, 1956, p. 262—269.